

Odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem adolescenata

---

Coha, Ana-Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:357050>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Diplomski studij psihologije

Ana-Marija Coha

**Odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem
adolescenata**

Diplomski rad

Rijeka, 2019.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Diplomski studij psihologije

Ana-Marija Coha

**Odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem
adolescenata**

Diplomski rad

Mentorica: dr.sc. Nada Krapić, izv. prof.

Rijeka, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo *mentorice dr. sc. Nade Krapić*.

ZAHVALE

Zahvaljujem se svojoj mentorici na stručnom vodstvu i pruženoj podršci pri izradi ovog diplomskog rada. Također, zahvaljujem se članicama Povjerenstva na usmjeravanju pri pisanju rada te svim članovima Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Posebno se zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima, na ljubavi, razumijevanju i pruženoj podršci.

SAŽETAK

Provedeno istraživanje bavilo se povezanosti obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem adolescenata. Osim toga, bavilo se ispitivanjem prediktivne snage pozitivne i negativne obiteljske klime za predviđanje raspoloženja, socijalnih odnosa i školskog postignuća. Istraživanje je provedeno u dva djela u razmaku od 3 godine na učenicima osnovnih škola u Rijeci od 11 do 14 i od 14 do 17 godina. U oba dijela istraživanja sudjelovalo je ukupno 172 učenika, od toga 75 učenika i 98 učenica. U prvom krugu istraživanja ispitanici su ispunjavali Upitnik obiteljskog funkcioniranja, a u drugom krugu Skalu raspoloženja, Upitnik socijalnih odnosa, a prikupljene su i mjere školskog postignuća. Prvi je dio istraživanja proveden grupno u matičnim školama učenika, a drugi u domu ispitanika. Problemi istraživanja su ispitati odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima te školskim postignućem adolescenata nakon 3 godine te ispitati prediktivnu snagu obiteljske klime za predviđanje raspoloženja, socijalnih odnosa i školskog postignuća adolescenata nakon 3 godine. Prema prvoj hipotezi pretpostavlja se da će postojati pozitivna povezanost obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem adolescenata nakon 3 godine, odnosno da će raspoloženja adolescenata biti pozitivnija u obiteljima s pozitivnom obiteljskom klimom, njihovi socijalni odnosi biti će kvalitetniji te će imati bolje školsko postignuće. Drugom se hipotezom pretpostavlja da će obiteljska klima biti značajan pozitivan prediktor pozitivnih raspoloženja, socijalnih odnosa s obitelji i vršnjacima te školskog postignuća nakon 3 godine. Rezultati potvrđuju postavljene hipoteze istraživanja. Potvrđena je pozitivna povezanost pozitivne obiteljske klime s pozitivnim raspoloženjem, socijalnim odnosima s članovima obitelji, školskim uspjehom te umjereno sa socijalnim odnosima s vršnjacima. Potvrđeno je i da su pozitivna i negativna obiteljska klima značajni prediktori pozitivnih raspoloženja, socijalnih odnosa s vršnjacima, socijalnih odnosa s članovima obitelji te školskog uspjeha. Pri tome pozitivna obiteljska klima ima jaču snagu kod predviđanja pozitivnih raspoloženja, socijalnih odnosa s članovima obitelji i školskog uspjeha u odnosu na negativnu obiteljsku klimu.

Ključne riječi: obiteljska klima, raspoloženje, socijalni odnosi, školsko postignuće

SUMMARY

This study investigates the relation between family climate and mood, social relations and school achievement among adolescents. It also investigates the predictive strength of positive and negative family climate in predicting moods, social relations and school achievement. The study was conducted in two parts over the course of 3 years. The first part was conducted on primary school students in Rijeka between 11 and 14 years of age. The second part was conducted three years later on students between 14 and 17 years of age. Both parts of the study comprised 172 participants in total: 75 boys and 98 girls. In the first part of the study, the participants answered the Family Function questionnaire. In the second part of the study, the participants answered the Positive and negative mood scale and the Social relation questionnaire, and their average school grade results were collected. The aim of this study was to investigate the relation between family climate and mood, social relations and school achievement among adolescents after 3 years. Another aim was to investigate the predictive strength of positive and negative family climate in predicting moods, social relations and school achievement of students after 3 years. Based on the first hypothesis, the prediction of the study is that adolescents in families with positive family climate will have more positive mood, higher quality of social relations and better achievement in school. Based on the second hypothesis, the prediction of the study is that family climate will be positive predictor of mood, social relations and school achievement among adolescents after 3 years. The results of the study show that there is significant and positive relation between family climate with respect to positive moods, social relations with family members and achievement in school. Furthermore, the results show moderately positive relation between family climate and social relations with peers. The results also show that both positive and negative family climate has a significant role in predicting positive moods, social relations with peers, social relations with family members and achievement in school. However, positive family climate is better in predicting positive moods, social relations with family members and school achievement than the negative family climate.

Key words: family climate, social relations, school achievement, mood

1. UVOD	1
1.1. ADOLESCENCIJA	1
1.2. OBITELJ KAO KONTEKST RAZVOJA.....	3
1.2.1. <i>Obiteljska klima</i>	3
1.2.2. <i>Obitelj i adaptacijski ishodi pojedinca</i>	4
1.3. RASPOLOŽENJA ADOLESCENATA	5
1.3.1. <i>Utjecaj obitelji na raspoloženja adolescenata</i>	5
1.3.2. <i>Povezanost dimenzija obiteljske klime s raspoloženima adolescenata</i>	6
1.4. SOCIJALNI ODNOSI ADOLESCENATA	8
1.4.1. <i>Promjene u strukturi socijalnih odnosa</i>	8
1.4.2. <i>Roditeljski utjecaj na vršnjačke odnose adolescenata</i>	8
1.4.3. <i>Povezanost komponenti obiteljske klime i socijalnih odnosa adolescenata</i>	10
1.5. ŠKOLSKO POSTIGNUĆE.....	11
1.5.1. <i>Povezanost komponenti obiteljske klime i školskog postignuća adolescenata</i>	11
1.6. CILJ RADA	13
2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE:	14
2.1. PROBLEMI	14
2.2. HIPOTEZE	14
3. METODA.....	15
3.1. SUDIONICI	15
3.2. MJERNI INSTRUMENTI.....	15
3.2.1. <i>Upitnik obiteljskog funkcioniranja</i>	15
3.2.2. <i>Skala raspoloženja</i>	16
3.2.3. <i>Upitnik socijalnih odnosa</i>	17
3.2.4. <i>Mjere školskog postignuća</i>	18
3.3. POSTUPAK	18
4. REZULTATI	19
4.1. DESKRIPTIVNI PODACI	19
4.2. POVEZANOST ISPITIVANIH VRIJABLI	19
4.3. REZULTATI HIJERARHIJSKE REGRESIJSKE ANALIZE	20
5. RASPRAVA.....	24
5.1. OBITELJSKA KLIMA I RASPOLOŽENJA ADOLESCENATA	24
5.2. OBITELJSKA KLIMA I SOCIJALNI ODNOSI ADOLESCENATA.....	25
5.3. OBITELJSKA KLIMA I ŠKOLSKI USPJEH ADOLESCENATA	26
5.4. DOPRINOSI ISTRAŽIVANJA	27
5.5. OGRANIČENJA I BUDUĆA ISTRAŽIVANJA.....	29
6. ZAKLJUČAK	30
7. LITERATURA.....	31

1. UVOD

1.1. Adolescencija

Svaki stadij ljudskog razvoja, od začeca do smrti, posjeduje određene karakteristike po kojima se razlikuje od drugih. Početak adolescencije je obilježen ulaskom u pubertet, odnosno pojavom značajnih promjena na tijelu pojedinca, dok kraj adolescencije označava postizanje njegove pune psihološke i fiziološke zrelosti. Drugim riječima adolescencija je period razvoja koji se javlja između djetinjstva i odrasle dobi, a veže se uz razdoblje života između 10. i 21. godine (Kapur, 2015).

Ipak, bez obzira na vrlo jasnu teorijsku definiciju ovog razdoblja, postoje neslaganja o tome kada adolescencija zapravo počinje i završava, odnosno koje razdoblje života ona zahvaća. Budući da je adolescencija i kulturalni konstrukt, neke od karakteristika za određivanje razdoblja koje ona obuhvaća razlikuju se razlikuju ovisno o kulturi kojoj pojedinac pripada. Tako se primjerice u pojedinim kulturama pojedincima dodjeljuju uloge i odgovornosti odraslih već u ranim tinejdžerskim godinama, dok u drugim kulturama to mogu biti kasne dvadesete (Newman i Newman, 2011). Osim kulturalnog aspekta, razdoblje adolescencije je teško precizno definirati i zbog složenih i brojnih bioloških, psiholoških i socijalnih faktora koji se uzimaju u obzir kada se govori o ovom razvojnom stadiju (Hazen, Scholzman i Beresin, 2008).

Uzevši u obzir varijabilnost između različitih kultura, ali i između samih pojedinaca, neki autori predlažu da bi adolescenciju najispravnije bilo definirati kroz razvojne zadatke koje bi pojedinci u tom razdoblju trebali proći. Koncept razvojnih zadataka privlačan je iz razloga što uključuje usmjerenost na normativne i deskriptivne aspekte razvoja, osim toga ovaj koncept se usmjerava na aktivnosti unutar samog pojedinca te uključuje usmjerenost na jasno određene ciljeve (Laak i Heymans, 1994). Prema teoriji koju je postavio Robert Havighurst postoji nekoliko razvojnih zadataka koje je potrebno postići u razdoblju adolescencije. Među važnijim zadacima koji su nužni za završetak stadija adolescencije navodi se postizanje novih odnosa s vršnjacima, odnosno zrelijih prijateljskih odnosa koji uključuju prijatelje oba spola. Prema autoru ove teorije, ovaj se razvojni zadatak odnosi na postizanje zrelijih odnosa odnosno na učenje suradnje s drugima radi zajedničke dobrobiti. Osim toga potrebno je da adolescenti prihvate vlastito tijelo i održavaju ga zdravim kroz različite oblike prevencije poput zdrave prehrane, vježbe i slično. Treći se zadatak, koji

adolescenti moraju postići, odnosi na postizanje emocionalne neovisnosti. Drugim riječima ovaj se zadatak odnosi na emocionalno odvajanje od roditelja i drugih značajnih odraslih, no bez gubitka privrženosti prema njima odnosno bez potpunog odvajanja od njih. Havighurst nadalje navodi važnost pripreme pojedinca za brak i obiteljski život odnosno usvajanje znanja potrebnih za vođenje vlastitog doma. Uz ovaj je razvojni zadatak usko vezana i spremnost za samostalno obavljanje posla i karijeru kako bi se pojedinac mogao sam održavati. Ono što Havighurst također navodi kao jedan od razvojnih zadataka u adolescenciji jest usvajanje seta vrijednosti i etičkih pravila koji će im služiti kao vodič kroz život kako bi sami znali odrediti što je važno ili što je ispravno. Posljednji razvojni zadatak adolescencije odnosi se prije svega na želju za postizanjem socijalno odgovornog ponašanja, ali i postizanjem istog. Kroz ove zadatke adolescenti prolaze jednostavnije ili teže ovisno o njihovim potencijalima i okolini u kojoj žive. Svaka osoba posjeduje određene potencijale koje može i ne mora ostvariti te koji utječu na vjerjatnost i lakoću prolaska kroz razvojne zadatke. Ti potencijali mogu biti poticani ili blokirani kroz utjecj okoline. Podržavajuća okolina će adolescentima olakšati prolazak kroz ove zadatke, no za adolescente čija okolina nije podržavajuća ili je čak destruktivna to neće biti slučaj (Austrian, 2002).

Od okolinskih se faktora, kao oni s najznačajnijim utjecajem navode obitelj, vršnjačke grupe i škola. Naime, njihova je važnost izražena zbog međudjelovanja promjena koje se događaju za vrijeme adolescencije i samog konteksta u kojem se te promjene javljaju (Bronfenbrenner, 1979). Obitelj kao okolinski faktor ima utjecaja na dijete kroz različite tipove klime koja u njoj vlada te kroz sustav vrijednosti koji obitelj djetetu predstavlja kao standard. Drugi, isto tako važan, izvor utjecaja na razvoj djeteta predstavljaju vršnjačke grupe. S obzirom na to da mladi s prijateljima provode veliku količinu svog vremena, vrlo je važan njihov utjecaj na socijalizaciju i razvoj pojedinca kroz promoviranje različitih modela ponašanja (Brown, 1990). Školski je sustav, za razliku od roditeljske i vršnjačke okoline, više usmjeren na kognitivnu odnosu na prosocijalnu komponentu razvoja. Nesumnjiva efikasnost školskih programa i metoda na kognitivni razvoj djece i mladih dokazana je kroz istraživanja (Heyns, 1982).

1.2. Obitelj kao kontekst razvoja

Obitelj, kao kontekst unutar kojeg se dijete razvija, posjeduje primarni, ali i dugoročni utjecaj na različite aspekte njegova razvoja. U usporedbi s drugim postojećim kontekstima koji mogu utjecati na dijete, obitelj ima najsnažniji ali i najdublji utjecaj koji uz njega ostaje čitav život (Berk, 2015).

Unutar obitelji dijete, osim što usvaja lekcije o poslušnosti i suradnji te utjecanju na ponašanja drugih ljudi, doživljava i prve nesuglasice i socijalne sukobe. Osim toga kroz obiteljske kontakte usvaja se jezik zajedno s drugim važnim vještinama, ali isto tako i razna pravila te društvene i moralne vrijednosti. (Berk, 2015). Najjači utjecaj obitelji na pojedinca vidljiv je u predškolsko i mlađe školsko doba, no njezin utjecaj vrlo je važan i kasnije u životu. Razlog tome je činjenica da je obitelj sredina u kojoj pojedinac živi i za koju ostaje vezan od svog rođenja, sve do smrti (Rosić, 2005). Bez obzira na promjene u odnosima s obitelji do kojih dolazi u razdoblju adolescencije, obitelj i dalje ostaje vrlo važan aspekt u životu pojedinca, odnosno vrlo važan izvor socijalne i emocionalne podrške koja je svakom pojedincu nužna i nakon završetka djetinjstva (Cox, Wang, Gustafsson, 2011).

1.2.1. Obiteljska klima

Obiteljska klima odnosno obiteljsko funkcioniranje prema Moosu (1974) sastavljeno je od tri dimenzije koje čine okvir za njeno definiranje (Bloom, 1985). Prva se dimenzija odnosi na odnose unutar obitelji, a određena je opsegom u kojem članovi obitelji osjećaju da pripadaju i ponosni su na vlastitu obitelj (kohezivnost), opsegom u kojem postoji otvorenost unutar obitelji te stupnjem u kojem su konfliktne interakcije karakteristične za obitelj. Bloom (1985.) navodi postojanje još nekih komponenata koje sačinjavaju ovu dimenziju. One uključuju socijabilnost obitelji, odnosno stupanj u kojem članovi obitelji traže i izvlače zadovoljstvo iz zajedničkih interakcija; idealizaciju obitelji, opseg u kojem se obitelj cijeni od strane njenih članova i dezangažman, opseg u kojem članovi obitelji nisu privučeni jedni drugima niti međuzavisni. Druga dimenzija, koju Moos (1974) navodi kao sastavni dio obiteljske klime, jest osobni rast koji je određen razinom naglaska na određene razvojne procese koji mogu biti potaknuti kroz obiteljski život. Komponente koje su uključene u razumijevanje ove dimenzije jesu, intelektualno-kulturna, aktivno-rekreacijska, i moralno-religijska orijentacija (Bloom, 1985). Posljednja dimenzija obiteljske klime, prema Moosu

(1974), jest održavanje sistema koje se odnosi na informacije o strukturi ili organizaciji unutar obitelji i o stupnju kontrole koji članovi obitelji vrše jedni prema drugima. Bloom (1985) navodi kako ova dimenzija može biti proširena s tri relativno neovisne komponente, demokratskim obiteljskim stilom, odnosno stupnjem u kojem je donošenje odluka bazirano na sudjelovanju svih njenih članova; laissez-faire stilom, odnosno stupnjem u kojem izostaje obiteljsko ponašanje koje uključuje provođenje pravila; te autoritarnim obiteljskim stilom, odnosno stupnjem u kojem roditelji postavljaju pravila i kažnjavaju u slučaju njihovog kršenja. Na posljeticu, navodi lokus kontrole, odnosno izvor kontrole nad sudbinom obitelji promatrana kao funkcija okolnosti izvan kontrole obitelji.

Komponenta kohezivnosti centralni je koncept dimenzije odnosa unutar obitelji, te je snažno pozitivno povezana s otvorenosti, socijalnošću i idealizacijom obitelji, a negativno s mjerama konflikta i dezangažmana. Unutar dimenzije održavanja sistema, komponenta vanjskog lokusa kontrole predstavlja ključni koncept koji je pozitivno povezan s laissez-faire i autoritarnim stilom te negativno s organizacijom i demokratskim obiteljskim stilom. Sve komponente dimenzije osobnog rasta međusobno su pozitivno povezane (Bloom, 1985).

Ukratko obiteljska se klima odnosi na interpersonalni stil karakteriziran specifičnom vrstom topline i količine podrške unutar obitelji koji zahtjeva korištenje karakterističnih vrsta komunikacije i načina rješavanja problema. Klima može biti pozitivna i negativna. Pozitivna je klima okarakterizirana transparentnom odnosno jasnom komunikacijom, visokom količinom topline i podrške te kooperativnim načinom rješavanja problema dok negativnu obiteljsku klimu karakteriziraju suprotne karakteristike (Ackerman, Kashy, Donnellan i Conger, 2011). Osim toga unutar tako specifičnog stila odnosno klime, roditelji koriste strategije koje imaju utjecaja na obiteljsku klimu, a koje se odnose na strategije discipliniranja, nadgledanja i slično (Sanders i Turner, 2018).

1.2.2. Obitelj i adaptacijski ishodi pojedinca

Dugotrajan i snažan utjecaj koji djetetova okolina ima na dijete vidljiv je kroz adaptacijske ishode, odnosno učinkovitost kojom osoba ispunjava zahtjeve koje pred nju stavlja život. Obitelj, kao jedna od dimenzija okoline ima vrlo snažan utjecaj. U nastavku će biti ukratko prikazane dosadašnje spoznaje o utjecaju obitelji na neke adaptacijske ishode djece i adolescenata.

1.3. Raspoloženja adolescenata

Raspoloženje je blago čuvstvo koje traje kraće ili dulje vrijeme. Ako je ugodno govorimo o „dobrom raspoloženju“, a ako je neugodno, o „neraspoloženju“ ili „zlovolji“. Ono je često posljedica jačih emocionalnih reakcija, no može biti izazvano i nepoznatim uzrocima, poput obilježja stanja u kojem se nalazimo a podsjeća nas na neko drugo ugodno ili neugodno stanje (Petz,2005). Adolescencija kao razdoblje obilježeno je povišenom emocionalnosti, odnosno pojačanim doživljavanjem emocija, njihovim burnijim izražavanjem i povećanim brojem situacija koje mogu izazvati emocionalno reagiranje (Andrilović i Čudina-Obradović, 1994). Pojedinci u razdoblju adolescencije generalno su manje sretni u odnosu na odrasle, što je pod utjecajem bioloških i socijalnih čimbenika (Kim, Riser i Deater-Deckard, 2011). Pored toga raspoloženja adolescenata su, u usporedbi s djecom i odraslima, vrlo promjenjiva. Njihova su negativna raspoloženja povezana s hormonalnim promjenama, negativnim životnim događajima koji od djetinjstva do adolescencije postaju sve češći, te sa socijalnim odnosima. Utjecaj obitelji vrlo je važan, a česti sukobi s roditeljima nerijetko su i jedan od uzroka negativnijeg raspoloženja (Berk, 2015).

1.3.1. Utjecaj obitelji na raspoloženja adolescenata

Emocije pa tako i raspoloženja identificirani su kao produkti ali i procesi socijalnih odnosa kod pojedinaca općenito, a to uključuje i populaciju adolescenata (Colem Martin i Dennis, 2004). Depresivna su raspoloženja vrlo česta i nimalo neobična za razdoblje adolescencije. Oko 25% adolescenata redovito doživljava neke od simptoma depresije (Compas, Ey i Grant, 1993). Varijacije u depresivnim raspoloženjima adolescenata pod utjecajem su većeg broja varijabli, a jedna od njih je i obitelj adolescenta. U kontekstu obitelji najveću ulogu u normativnom razvoju adolescenata te u razumijevanju javljanja depresivnih raspoloženja igra kvaliteta odnosa s roditeljima. Ona može, u jednu ruku služiti kao izvor stresa za adolescenta ili pak kao izvor socijalne podrške koji adolescente štiti od štetnog utjecaja stresa (Steinberg, 1999).

Kao faktori koji imaju zaštitni efekt od depresivnih simptoma navode se osjećaj bliskosti u odnosu s roditeljima (Costello, Swendsen, Rose i Dierker, 2008), uz koji se veže i

osjećaj podrške i prihvaćanja od strane roditelja (Barber, Stolz i Olsen, 2005) te toplina koju adolescenti primaju od njih (Greenberger i Chen, 1996). Osim toga pokazalo se da visoko samopouzdanje adolescenata ima utjecaja na niži stupanj depresivnih raspoloženja. Ova se povezanost također može, jednim djelom, pripisati utjecaju obitelji. Razlog tome je pretpostavka da percepcije adolescenata o sebi samima nastaju iz njihovih interakcija sa značajnim drugima, odnosno roditeljima, kroz roditeljske reakcije na adolescente. Dakle, oni mladi koji svoje roditelje doživljavaju kao tople i ohrabrujuće sebe doživljavaju vrijednima što dovodi do sniženog rizika od javljanja depresivnih raspoloženja (Plunkett, Henry, Robinson, Bahnke i Falecon, 2007).

Suprotno tome, određeni faktori vezani za obitelj utječu na veću vjerojatnost javljanja depresivnih raspoloženja kod adolescenata. Jedan takav faktor uključuje razvod roditelja. Naime, rezultati istraživanja kojeg su proveli Ge, Natsuaki i Conger(2006) pokazali su da djeca i adolescenti razvedenih roditelja pate od veće količine depresivnih raspoloženja u odnosu na djecu i adolescente roditelja koji nisu razvedeni. Količina depresivnih simptoma među djecom razvedenih roditelja varirala je ovisno o njihovoj dobi, spolu i količini drugih životnih stresora, no uvijek je bila viša u odnosu na djecu nerazvedenih roditelja.

1.3.2. Povezanost dimenzija obiteljske klime s raspoloženima adolescenata

Dimenzija kohezivnosti obitelji, koja je vezana s drugim dimenzijama interpersonalne komunikacije među članovima obitelji, negativno je povezana s depresivnim raspoloženjima adolescenata te se čak pokazalo da predstavlja jedan od zaštitnih faktora protiv depresivnih raspoloženja u ovoj dobi (Cumsille i Epstein, 1994; Feldman, Rubenstein i Rubin, 1988; Rubin i sur., 1992). Neka su istraživanja pokazala povezanost kohezivnosti obitelji i manje količine depresivnih simptoma kod oba spola adolescenata (Cumsille i Epstein, 1994; Feldman i sur., 1988), dok su druga pokazala postojanje povezanosti samo kod djevojčica (Rubin i sur., 1992). Utjecaj kohezivnosti obitelji na raspoloženja kod adolescenata vidljiv je i kroz javljanje veće količine pozitivnih raspoloženja. Roditeljska potpora vezana uz prijateljstva adolescenata povezana je s većom količinom pozitivnih raspoloženja jer pokazuje roditeljsko podupiranje neovisnosti, autonomije i aktivnosti adolescenata koje su izvan roditeljske kontrole (Rubin i sur., 1992).

Konflikt, kao još jedna od važnijih dimenzija vezana uz interpersonalnu komunikaciju među članovima obitelji, također utječe na količinu depresivnih simptoma kod adolescenata. Pokazalo se kako niža količina konflikta u obiteljima dovodi do manje količine depresivnih raspoloženja i tako utječe na dobrobit od rane adolescencije pa sve do njenog završetka (Donnelly, 1999; Greenberger i Chen, 1996). Konflikt s roditeljima u adolescentskoj dobi postaje sve češći te se pokazalo da 14% osoba u ranoj adolescenciji navodi kako s roditeljima ima nezadovoljavajuće, problematične odnose ispunjene niskom razinom podrške i visokom razinom konflikta. Ta se brojka kroz srednju adolescenciju penje na 29% te ponovno pada u kasnoj adolescenciji na 10% (Hadiwijaya, Klimstra, Vermunt, Branje i Meeus, 2017). Kako se približavaju razdoblju srednje adolescencije, mladi sve više počinju otvoreno pokazivati neslaganje s roditeljima i niži stupanj prihvaćanja autoriteta roditelja, posebno vezano uz aspekte njihovog osobnog života (Fuligni, 1998). Izloženost konfliktu unutar obitelji kod adolescenata izaziva osjećaj ljutnje i depresivno raspoloženje (Sigfusdottir, Farkas i Silver, 2004), no još snažniji utjecaj na negativna raspoloženja ima izravan konflikt između adolescenata i roditelja (Timmons i Margolin, 2015).

Istraživanja koja su ispitivala utjecaj održavanja sistema sugeriraju na to da obiteljsko okruženje, odnosno način na koji roditelji odgajaju svoju djecu ograničavajući ih u prilikama za osobnu kontrolu nad vlastitim postupcima, što je karakteristika autoritarnog roditeljskog stila, utječe na višu količinu anksioznosti i negativnih raspoloženja kod djece (Chorpita i sur., 1998; Rapee, 2012). Razlog tome jest psihička kontrola koju ti roditelji vrše na svoju djecu kroz intruzivna i manipulativna ponašanja koja uključuju posramljivanje ili izazivanje krivnje kako bi kontrolirali njihovo psihološko iskustvo umjesto samog ponašanja. Posljedično takvi postupci dovode do internaliziranih problema poput anksioznosti i depresivnih raspoloženja ili pak jačeg oblika depresije (Ballash, Pamble, Usui, Buckley i Woodruff-Borden, 2006).

Iz navedenog ja vidljivo da pozitivna obiteljska klima, odnosno kohezivnost u komunikaciji, manja količina konflikata i veća količina autonomije, dovode do pozitivnijih raspoloženja kod adolescenata odnosno do manje količine negativnih i depresivnih raspoloženja, te mogu služiti i kao zaštitni faktor protiv istih. S druge strane negativna obiteljska klima okarakterizirana višom količinom konflikata kod rješavanja problema i većom količinom roditeljske kontrole, utječe na javljanje veće količine negativnih i depresivnih raspoloženja kod djece i adolescenata.

1.4. Socijalni odnosi adolescenata

Razdoblje adolescencije doba je vrlo aktivnog interesiranja mladih za društvo, odnosno za socijalne aktivnosti općenito. Javljaju se interesi prema suprotnom spolu i raznim aktivnostima vezanim za suprotni spol (Đorđević, 1978). Mladi više vremena provode sa svojim vršnjacima i počinju formirati klike (Gifford-Smith i Brownell, 2003). Vještine interakcije s vršnjacima, djeca prvotno stječu unutar obitelji.

1.4.1. Promjene u strukturi socijalnih odnosa

Kada se govori o utjecaju, odnosno važnosti odnosa koji utječu na pojedinca, adolescencija se razlikuje od ranijih razdoblja u životu. Naime, kako pojedinac ulazi u razdoblje adolescencije odnosi se s roditeljima mijenjaju i postaju manje utjecajni, a veću ulogu preuzimaju vršnjaci. Količina vremena koje mladi provode s osobama koji nisu članovi obitelji povećava se u odnosu na razdoblje djetinjstva, a njihova uloga djelomično preuzima funkciju koju su do tada imali odnosi s obitelji (Collins, 2003, Collins i Laursen, 2009). Ipak, utjecaj roditelja, kroz adolescenciju, ostaje snažniji od utjecaja vršnjaka u određenim domenama funkcioniranja. To nije slučaj s domenama vezanim uz način života adolescenata poput načina na koji mladi provode slobodno vrijeme i slično (Collins i Steinberg, 2006). Iz tog razloga roditelji na vršnjačku društvenost utječu direktno, odnosno izravnim pokušajima utjecanja na vršnjačke odnose svoje djece i indirektno, svojim odgojnim postupcima i načinima na koji dopuštaju svojoj djeci da se druže (Ladd i Pettit, 2002).

1.4.2. Roditeljski utjecaj na vršnjačke odnose adolescenata

Način na koji roditelji mogu direktno utjecati na socijalne odnose adolescenata jest pod utjecajem ranijeg dosljednog roditeljskog nadgledanja i odnosa roditelja i djeteta koji dobro funkcionira. U takvom se odnosu razvija povjerenje koje je ključno za uspješan roditeljski nadzor (Berk, 2015). Kerr i Stattin (2000) istraživali su koliko su aktivni roditeljski pokušaji nadgledanja adolescenata zaista korisni u dobivanju istinitih informacija o aktivnostima u koje su adolescenti uključeni kada su odvojeni od svojih roditelja. Aktivni

roditeljski pokušaji nadgledanja uključivali su metode poput traženja informacija od mladih ili njihovih prijatelja ili pak postavljanja pravila koja od mladih zahtijevaju davanje informacija o tome gdje će biti u trenutku kada ih roditelji ne mogu nadgledati. Pokazalo se da aktivne roditeljske tehnike nisu korisne u dolasku do pravog znanja vezanog uz vrijeme koje adolescenti provode odvojeni od svojih roditelja pa tako ni s mogućnosti roditelja da utječu na ponašanja adolescenata među kojima su i ponašanja vezana uz njihove socijalne odnose. S druge strane dobrovoljno odavanje informacija od dnevnim aktivnostima adolescenata pokazalo je veću povezanost s istinitim informacijama te je pružalo veću mogućnost roditeljskog utjecaja na ponašanja adolescenata. Isti istraživači proveli su 2010. godine longitudinalno istraživanje koje je također pokazalo veću mogućnost dugotrajnijeg roditeljskog utjecaja na ponašanje adolescenata ako informacije dolaze od strane mladih nego ako se one zahtijevaju od strane roditelja (Kerr, Stattin i Burk., 2010).

Indirektan roditeljski utjecaj na vršnjačke odnose djece pod utjecajem je velikog broja varijabli kojima cilj nije nužno utjecati na vršnjačku društvenost. Jedna od takvih varijabli jest roditeljski stil (Berk, 2015). Autoritativni se roditeljski stil pokazao najkorisnijim kod postizanja pozitivnog indirektnog utjecaja roditelja na socijalne odnose njihove djece, dok autoritarni roditelji, koji su kontrolirajući i emocionalno hladni ne postižu takav učinak. Nadalje, stil privrženosti kod djece i adolescenata od najranije dobi ima utjecaja na njihove socijalne odnose kasnije u životu. Naime prema teorijama privrženosti, rana privrženost djece i primarnih davatelja skrbi utječe na kvalitetu odnosa koje će dijete u budućnosti razviti sa svojim vršnjacima (Berk, 2015). Velik je broj istraživanja koji se bavio ovim pitanjem pokazao povezanost sigurnog stila privrženosti s osjetljivim i skladnim vršnjačkim interakcijama, širim vršnjačkim mrežama te toplijim i podržavajućim prijateljstvima kasnije u životu. Adolescenti sa sigurnim stilom privrženosti procjenjivani su kao više emocionalno svjesni, više suosjećajući te kao osobe koje pokazuju više pozitivnog afekta u odnosu na adolescente s manje sigurnim stilovima privrženosti (Coleman, 2003; Laible, 2007; Lucas-Thompson i Clarke-Stewart, 2007; Wood, Emmerson i Cowan, 2004).

Varijabla preko koje stil privrženosti djeluje na socijalne odnose kasnije u životu jest način na koji dijete razgovara s primarnim skrbnikom, odnosno u većini slučajeva s majkom. Naime, majke djece sa sigurnom privrženosti u razgovoru s njima više su emocionalno otvorene, elaboriraju te su koherentnije posebno kada razgovaraju o pitanjima odnosa s drugima. To djeci pomaže da razviju reprezentacije vezane uz sebe, druge, i interakcije što im koristi kod razvoja odnosa s drugima kasnije u životu (Laible, 2004). Osim toga, kvaliteta

socijalne mreže roditelja povezana je sa socijalnim kompetencijama njihove djece (Berk, 2015). Postoji više načina na koje socijalne mreže roditelja utječu na kvalitetu socijalnih mreža njihove djece. Prvi način uključuje učenje interakcije, načina rješavanja problema i načina nošenja s konfliktom kroz promatranje interakcija roditelja s njihovim prijateljima te primjenu naučenog u interakciji s vlastitim prijateljima. Drugi način uključuje djelovanje na prijateljstva djece kroz adekvatnije vještine roditeljstva posebno u stresnim situacijama. Naime roditelji koji imaju kvalitetnije socijalne mreže bolje se nose s takvim situacijama što utječe na kvalitetu socijalnih odnosa njihove djece (Cochran i Brassard, 1979). Simpkins i Parke (2001) dokazali su postojanje povezanosti između kvalitete prijateljstava roditelja i načina na koji djeca percipiraju vlastita prijateljstva te ponašanja njihove djece u društvu prijatelja. Osim toga zadovoljstvo roditelja kvalitetom vlastitih prijateljstava negativno predviđa odbijanje djece od strane vršnjaka, dok konflikt unutar roditeljskih prijateljstava negativno predviđa agresiju njihove djece. Razlog ove povezanosti mogao bi ležati u učenju po modelu tako da se roditeljski pristup rješavanja konflikata prenosi na njihovu djecu. (Romano, Hubbard, McAuliffe i Marrow, 2009). Jedno od rijetkih istraživanja u ovom području koje se bavilo povezanosti između kvalitete prijateljstava majke i kvalitete prijateljstava adolescenata pokazalo je da adolescenti majki koje svoja prijateljstva doživljavaju na negativan način, imaju visoku količinu konflikata i neslaganja sa svojim prijateljima (Glick, Rose, Swenson i Waller, 2013).

1.4.3. Povezanost komponenti obiteljske klime i socijalnih odnosa adolescenata

Dimenzija kohezivnosti obitelji, kao jedan od činitelja obiteljske klime, ima značajan utjecaj na socijalne odnose adolescenata. Visoka količina kohezivnosti u obitelji utječe na višu kvalitetu socijalnih odnosa adolescenata kroz jačanje velikog broja njihovih kompetencija, među kojima su i socijalne kompetencije (Amato, 1989). Na isti se način i niska razina obiteljske kohezivnosti, odnosno njeno percipiranje od strane adolescenata pokazala povezanom sa smanjenom količinom njihova prihvaćanja od strane vršnjaka, što reflektira okruženje koje se doživljava unutar obitelji (Mc Keown i sur., 1997; Wentzel i Feldman, 1996). Osim toga, na socijalne odnose adolescenata utječe i konflikt unutar obitelji. Naime, iako mladi svakodnevno svjedoče različitim oblicima konflikata, pokazalo se da intenzivni konflikti između roditelja, tj. unutar obitelji adolescenata dovode do poteškoća u njihovom socijalnom i osobnom razvoju. Primjerice, Martin (1990) je pokazao da konflikt

između roditelja, a posljedično i na relaciji dijete-roditelj, utječe na veću količini agresivnosti i konflikata u romantičnim vezama mladih.

S obzirom na to da su roditelji ti koji svoju djecu vode od stadija potpune zavisnosti tj. od njihovog rođenja do potpune autonomije u odrasloj dobi, stilovi kojima ih njeguju imaju trenutne ali i dugoročne utjecaje na njihovo socijalno funkcioniranje. Autoritativni je roditeljski stil obilježen jasno izraženim znakovima potpore koju roditelji pružaju djetetu. Ovaj je stil roditeljstva povezan s boljim prihvaćanjem djece od strane vršnjaka i višim socijalnim kompetencijama te negativno s poteškoćama u socijalnom pogledu (Chen, Dong i Zhou, 1997). U istraživanju Mountsa (2002) pokazano je da djeca roditelja koji koriste autoritativan roditeljski stil, nadgledanje svojih roditelja smatraju manje intruzivnim u odnosu na djecu roditelja koji koriste druge roditeljske stilove. Iz tog razloga djeca autoritativnih roditelja više internaliziraju standarde koje od njih dobivaju što je vidljivo u kontekstu odnosa s vršnjacima koji su kvalitetniji i odgovorniji u odnosu na djecu roditelja drugih roditeljskih stilova među kojima je i autoritaran roditeljski stil okarakteriziran roditeljskom kontrolom i emocionalnom hladnoćom.

Iz navedenog ja vidljivo da neke karakteristike pozitivne obiteljske klime poput kohezivnosti i potpore od strane roditelja prema djetetu dovode do više kvalitete socijalnih odnosa s vršnjacima kod adolescenata. Istovremeno odlike negativne obiteljske klime poput niže razine kohezivnosti i veće količine konflikta dovode do poteškoća u socijalnim odnosima adolescenata iz tih obitelji.

1.5. Školsko postignuće

Školski je uspjeh, izražen kroz postignuća u obliku ocjena, još jedan od adaptacijskih ishoda adolescencije. Razlog tome je činjenica da se osiguravanjem samog obrazovanja, mladima pomaže u dostizanju uspješnije budućnosti kroz bolje poslovne prilike, financijsku sigurnost, pozitivniji doživljaj sebe, manje psihopatologije u odrasloj dobi i slično (Dryfoos, 1990).

1.5.1. Povezanost komponenti obiteljske klime i školskog postignuća adolescenata

Istraživanja koja su se bavila pitanjem faktora koji bi mogli utjecati na školski uspjeh djece od najranije dobi sugeriraju postojanje povezanosti obiteljskih procesa sa

školskim uspjehom (Hill i Craft, 2003; Taylor, Clayton i Rowley, 2004). Obilježja obitelji poput visoke količine topline koju dijete prima od strane roditelja i konzistentnog nadgledanja djeteta, koje su karakteristike autoritativnog roditeljskog stila, smatraju se optimalnim za postizanje akademskog uspjeha kod djece i adolescenata (Sirin i Rogers-Sirin, 2004; Taylor i Lopez, 2005). Razlog ove povezanosti leži u višoj motivaciji koju posjeduju djeca autoritativnih roditelja u odnosu na djecu roditelja koji su autoritarni (Parishany i Abdi Zarrin, 2016). Ista je povezanost nađena i u istraživanju koje su proveli Rezaei-Dehaghani, Keshvari i Paki (2018).

Obilježja autoritativnog roditeljskog stila koja imaju neizbježno važnu ulogu za postizanje akademskog uspjeha jesu podrška i autonomija koju roditelji pružaju djeci. Naime, podrška koju djeca percipiraju od strane svoje obitelji utječe na njihov akademski uspjeh, tako da više percipirane podrške dovodi do višeg akademskog uspjeha (Clark, 1983; Coleman, 1987). Roditelji koji koriste autoritativan stil kao odgovor na dobre ocjene svoje djece nude pohvale, dok kao odgovor na loše ocjene potiču svoju djecu da se više trude i nude im pomoć (Dornbusch, Ritter, Liederman, Roberts i Fraleigh, 1987). Autonomija, koju roditelji s ovom vrstom odgojnog stila nude svojoj djeci, a veže se uz akademski uspjeh odnosi se na poticanje samostalnog rješavanja problema i kritičnog razmišljanja. S druge strane, razlog koji umanjuje želju za učenjem kod djece autoritarnih roditelja jest obeshrabrivanje vezano uz aktivno istraživanje i samostalno rješavanje problema te poticanje ovisnosti o roditeljskoj kontroli i vodstvu (Hess i McDevitt, 1984). Razlog zbog kojeg kontrola unutar autoritarnog roditeljskog stila ima negativan utjecaj na akademski uspjeh kod mladih jest njeno korištenje u psihološkom umjesto ponašajnom smislu. Ponašajna kontrola koju koriste roditelji s autoritativnim silom nema negativan utjecaj i ne stvara odbojnost mladih prema akademskim obavezama (Barber, Olsen i Shagle, 1994; Steinberg, Elmen i Mounts, 1989). Osim povezanosti stila roditeljstva ovi autori ističu visoku važnost još nekih dimenzija obiteljskog funkcioniranja kao što su kohezivnost, komunikacija, te potpora i uključenost članova obitelji u proces učenja.

Istraživanja koja su ispitivala povezanost kohezivnosti unutar obitelji i akademskog uspjeha učenika srednjih škola (Cruz-Ramos, Heredia-Escorza i Cannon-Diaz, 2017) ukazuju na postojanje povezanosti između ove dvije varijable. Niži rezultat na obiteljskoj kohezivnosti povezan je s lošijim školskim uspjehom kod učenika ove dobi, odnosno viši rezultat na obiteljskoj kohezivnosti povezan je s boljim školskim uspjehom. Ovdje treba obratiti pozornost na nepotpune obitelji, odnosno obitelji razvedenih roditelja. Kouneski (2000)

naglašava da se djeca i mladi iz takvih obitelji procjenjuju niže na mjerama kohezivnosti u odnosu na njihove vršnjake iz potpunih obitelji, odnosno obitelji u kojima roditelji nisu razvedeni. Razvod roditelja povezan je s velikim brojem ishoda u životima djece, a jedan od njih je i školski uspjeh. Potter(2010)navodi kako razdvajanje roditelja ima negativan utjecaj na dobrobit djece što utječe na njihovu lošiju izvedbu u akademskom smislu u odnosu na djecu nerastavljenih roditelja. Naravno, stupanj u kojem rastava negativno djeluje na akademski uspjeh varira od djeteta do djeteta. Razlog tome su drugi faktori obitelji i okoline koji jačaju ili slabe negativan utjecaj razvoda na akademski uspjeh, ali i na druge dugoročne ishode (Mednick, Baker, Hocevar i Reznick, 1990).

Karakteristike pozitivne obiteljske klime poput više količine kohezivnosti te podrške i autonomije koja se pruža adolescentima dovode do boljeg školskog uspjeha. Dok niska količina kohezivnosti u obitelji te pretjerana količina kontrole odnosno negativna obiteljska klima dovode do lošijeg akademskog uspjeha kod adolescenata.

1.6. Cilj rada

Cilj ovog rada bio je ispitati povezanost obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim postignućem adolescenata. Osim toga, bit će ispitana prediktivna snaga pozitivne i negativne obiteljske klime za predviđanje raspoloženja, socijalnih odnosa i školskog postignuća. S obzirom na to da do sada nisu provedena istraživanja koja povezuju sve navedene varijable u radu nije prikazana literatura u kojoj su varijable povezane u ovakvom odnosu pa će se dobiveni rezultati povezati s rezultatima slične tematike.

2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE:

2.1. Problemi

- I. Ispitati odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima te školskim postignućem adolescenata nakon 3 godine.
- II. Ispitati prediktivnu snagu obiteljske klime za predviđanje raspoloženja, socijalnih odnosa i školskog postignuća adolescenata nakon 3 godine.

2.2. Hipoteze

- I.
  - a) Postoji pozitivna povezanost obiteljske klime s raspoloženjima adolescenata nakon 3 godine. Raspoloženja adolescenata su pozitivnija u obiteljima s pozitivnom klimom.
  - b) Postoji pozitivna povezanost obiteljske klime sa socijalnim odnosima adolescenata nakon 3 godine. Socijalni odnosi adolescenata su kvalitetniji ukoliko je klima u njihovoj obitelji pozitivnija.
  - c) Postoji pozitivna povezanost obiteljske klime sa školskim postignućem adolescenata nakon 3 godine. Školsko postignuće adolescenata je više u obiteljima s pozitivnijom klimom.
- II.
  - a) Obiteljska klima značajan je pozitivan prediktor pozitivnih raspoloženja nakon 3 godine.
  - b) Obiteljska klima značajan je pozitivan prediktor socijalnih odnosa s obitelji i vršnjacima nakon 3 godine.
  - c) Obiteljska klima značajan je pozitivan prediktor školskog postignuća nakon 3 godine.

3. METODA

3.1. Sudionici

Istraživanje je provedeno u dvije vremenske točke, na učenicima petog do osmog razreda, u četiri riječke osnovne škole. U prvoj vremenskoj točki sudjelovalo je ukupno 265 učenika, od toga je njih 55% bilo muškog, a 45% ženskog spola. Raspon dobi ispitanika kreće se od 11 do 14 godina, a njihova prosječna dob iznosi 12.55 godina ($SD=1.12$). U drugoj vremenskoj točki, 3 godine kasnije, obuhvaćeno je 173 ispitanika, od čega je njih 98 bilo ženskog i 75 muškog spola. Raspon dobi ispitanika, u ovoj točki mjerenja, kreće se od 14 do 17 godina, a njihova prosječna dob je 15.44 godine ($SD=1.16$). U drugoj je vremenskoj točki 31% učenika pohađalo osmi razred osnovne škole, njih 23% pohađalo je prvi razred srednje škole, 20% drugi razred srednje škole te njih 26% treći razred srednje škole. Ispadanje ispitanika iz prve točke mjerenja iznosi 35%. Testiranjem razlika u strukturi uzorka zaključeno je da je u drugoj točki mjerenja značajno smanjen broj muških ispitanika, zbog čega se uzorak u drugom mjerenju razlikuje s obzirom na spol od uzorka u prvom mjerenju. U drugoj točki mjerenja, stoga, broj ženskih ispitanika iznosi 57% ukupnog uzorka, dok broj ispitanika muškog spola iznosi 43%. U istraživanju su korišteni samo rezultati ispitanika koji su sudjelovali u obje točke mjerenje ($N=173$).

3.2. Mjerni instrumenti

U istraživanju su za potrebe ovog rada korištene četiri mjere. U prvoj točki mjerenja primjenjen je Upitnik obiteljskog funkcioniranja dok su u drugoj točki mjerenja, 3 godine kasnije, korišteni Skala raspoloženja, Upitnik socijalnih odnosa te mjere školskog postignuća. Detaljan opis svake od mjera slijedi u nastavku.

3.2.1. Upitnik obiteljskog funkcioniranja

Upitnik obiteljskog funkcioniranja koristi se za mjerenje obiteljske klime. Razvio ga je Bloom (1985) faktorizirajući nekolicinu već postojećih upitnika za mjerenje pojedinih aspekata obiteljskog funkcioniranja. Upitnik mjeri 15 dimenzija funkcioniranja obitelji. Dimenzije koje mjeri uključuju kohezivnost, stupanj otvorenosti (ekspresije), konfliktne

reakcije, socijabilnost, idealizaciju, dezangažman, intelektualno-kulturnu, aktivno-rekreacijsku, i moralno-religijsku orijentaciju, organizaciju, stupanj kontrole, te prisutnost demokratskog, laissez-faire i autoritarnog stila, te eksternog lokusa kontrole među članovima obitelji. Upitnik se sastoji od 75 čestica (po 5 za svaki faktor) za koje ispitanici procjenjuju na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva u kojoj se mjeri one odnose na njihovu obitelj (0 - uopće se ne odnosi, 4 - u potpunosti se odnosi). S obzirom na karakteristike uzorka, u istraživanju čija je baza korištena za potrebe ovog istraživanja (Krapić, 2005), zadržano je 13 od 15 dimenzija funkcioniranja (bez čestica skala laissez-faire obiteljskog stila, te aktivno-rekreacijske orijentacije). Faktorskom analizom na zajedničke faktore s Varimax rotacijom, utvrđeno je da se upitnik sastoji od 2 faktora. Prvim su faktorom, koji se sastoji od 10 skala, prvenstveno zasićene skale čije čestice se odnose na zadovoljavajuće funkcioniranje članova obitelji, te je stoga on nazvan Pozitivna obiteljska klima (pr. „Članovi porodice zaista pomažu i podržavaju jedan drugoga.“, „Članovi obitelji zajednički donose pravila.“). Drugi se faktor sastoji od 3 skale te su njime prvenstveno zasićene skale čije se čestice odnose na neadekvatno funkcioniranje obitelji pa se iz tog razloga naziva Negativna obiteljska klima (pr. „Članovi naše obitelji se strogo kažnjavaju za sve što učine loše.“). Koeficijent pouzdanosti interne konzistencije (Cronbach alpha) u ovom istraživanju relativno je zadovoljavajući za oba faktora, a iznosi .77 za pozitivnu obiteljsku klimu te .56 za negativnu obiteljsku klimu.

3.2.2. Skala raspoloženja

Za mjerenje raspoloženja u ovom istraživanju koristi se Skala raspoloženja autora Kardum i Bezinović (1992). Istraživanja su pokazala da skala mjeri dva faktora višeg reda, odnosno pozitivno i negativno raspoloženje. Faktor pozitivnog raspoloženja pri tome se sastoji od tri faktora nižeg reda koji odražavaju različite kvalitete pozitivnih emocionalnih stanja odnosno radost, prihvaćenost i aktivaciju. Primjeri čestica koji se odnose na pozitivno raspoloženje uključuju pridjeve poput ugodno, veselo, društveno, odlučno, dobronamjerno. Faktor negativnog raspoloženja sastoji se od četiri faktora nižeg reda koji odražavaju kvalitete negativnih emocionalnih stanja, odnosno od faktora tuge, ljutnje, straha i odbačenosti. Primjeri čestica koji se odnose na negativno raspoloženje uključuju pridjeve poput žalosno, ljutito, depresivno, preplašeno, odbačeno. U istraživanju, čija je baza korištena za potrebe ovog rada (Krapić, 2005), na prikupljenim je podacima izvršena konfirmatorna faktorska analiza i analiza čestica. Dobiveni indeksi pogodnosti pokazali su zadovoljavajuću potvrdu

dvofaktorske strukture ove skale. Skala sadrži 35 čestica, pridjevskog tipa, a zadatak ispitanika je procijeniti kako su se uobičajeno osjećali u posljednje vrijeme (posljednjih mjesec dana), pri čemu se odgovori daju na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (0 – uopće se nisam osjećao tako, 4 – u potpunosti sam se osjećao tako). Koeficijenti pouzdanosti interne konzistencije (Cronbach alpha) u ovom istraživanju zadovoljavajući su za oba faktora, a iznose .92 za negativna raspoloženja, te .89 za pozitivna raspoloženja.

3.2.3. Upitnik socijalnih odnosa

Za potrebe istraživanja čija je baza korištena u ovom istraživanju (Krapić, 2005) konstruiran je upitnik koji mjeri tri domene socijalnog funkcioniranja adolescenata: s obitelji, s vršnjacima i s ljubavnim partnerima. Doživljaj kvalitete interakcije s osobama iz tri navedene grupe odnosno subjektivna procjena socijalnih odnosa ispituje se kroz 30 tvrdnji za koje ispitanici na skali Likertovog tipa procjenjuju koliko se odnose na njih (0 - uopće se ne odnosi, 4 - u potpunosti se odnosi). Kako bi se provjerila faktorska struktura upitnika, u istraživanju za koje je konstruiran, provedena je eksploratorna faktorska analiza na zajedničke faktore s Varimax rotacijom, a kao kriterij za ekstrakciju korišten je Scree test. Dobiveni rezultati pokazali su da se u osnovi ovog upitnika zaista nalaze tri faktora. Prvi faktor sastoji se od 16 čestica koje se odnose na kvalitetu socijalnih odnosa s vršnjacima te se naziva Socijalni odnosi s vršnjacima (pr. „Drugi učenici u razredu misle dobro o meni.“, „Prijatelji me prihvaćaju takvog kakav sam.“). Drugi se faktor sastoji od 6 čestica, koje se odnose na kvalitetu socijalnih kontakata s ljubavnim partnerima te se naziva Socijalni odnosi s ljubavnim partnerima (pr. „U svojim ljubavnim vezama obično se dobro razumijem s partnerima.“). Treći faktor sastoji se od 8 čestica koje se odnose na kvalitetu socijalnih odnosa s članovima obitelji te se naziva Socijalni odnosi s članovima obitelji (pr. „Moja obitelj brine o meni.“, „Kada imam problema mogu se osloniti na članove svoje obitelji.“). Koeficijent pouzdanosti interne konzistencije (Cronbach alpha) iznosi .91 za skalu Socijalni odnosi s vršnjacima, .94 za skalu Socijalni odnosi s ljubavnim partnerima te .85 za skalu Socijalni odnosi s članovima obitelji. Zbog malog broja ispitanika koji su imali ljubavnog partnera, skala Socijalnih odnosa s ljubavnim partnerima nije nadalje analizirana, već su korištene samo druge dvije skale.

3.2.4. Mjere školskog postignuća

Kao mjera školskog postignuća korištene su školske ocjene koje se, u školskom sustavu u Republici Hrvatskoj, kreću u rasponu od 1 do 5. Učenici su sami bilježili svoj prosječan rezultat, a dobivene su informacije dodatno provjerene u njihovim matičnim školama. U istraživanju je korišten prosječan školski uspjeh za tri godine unatrag od druge točke mjerenja ($M=3.89$, $SD=.92$).

3.3. Postupak

U prvoj točki mjerenja primijenjen je Upitnik obiteljskog funkcioniranja u matičnim školama ispitanika, u vrijeme nastave.

U drugoj točki mjerenje, provedenoj 3 godine kasnije, ispitanici su u jednom navratu individualno ispunjavali Skalu raspoloženja, Upitnik socijalnih odnosa te mjere školskog postignuća, a ovo ispitivanje je provedeno u domu ispitanika uz prisutnost ispitivača. Redosljed primijenjenih upitnika je rotiran.

Kako bi se povezali rezultati iz prve i druge točke ispitivanja ispitanici su na upitnike upisivali svoja imena i prezimena, te adrese i brojeve telefona zbog izbjegavanja problema s uparivanjem mjera u 2. točki, pri čemu im je objašnjeno zbog čega se to traži i zagarantirana anonimnost podataka.

Varijable korištene u ovom radu dio su većeg istraživačkog projekta provedenog 1998. i 2001. godine.

4. REZULTATI

4.1. Deskriptivni podaci

Statistička analiza podataka provedena je pomoću računalnog programa SPSS. U Tablici 1 prikazani su deskriptivni podaci svih korištenih varijabli.

Tablica 1. Deskriptivni podaci korištenih prediktorskih (pozitivna i negativna obiteljska klima) i kriterijskih varijabli (pozitivno i negativno raspoloženje, socijalni odnosi s vršnjacima, socijalni odnosi s članovima obitelji te školski uspjeh)

	M	SD	Cronbach alpha
Pozitivna obiteljska klima	107.51	18.74	.77
Negativna obiteljska klima	11.73	5.82	.56
Pozitivno raspoloženje	43.22	10.52	.89
Negativno raspoloženje	20.19	12.68	.92
Socijalni odnosi s vršnjacima	45.76	9.05	.91
Socijalni odnosi s članovima obitelji	27.79	4.62	.85
Školski uspjeh	3.94	.73	

Iz Tablice 1. vidljivo je da sve korištene prediktorske i kriterijske mjere, osim negativne obiteljske klime, imaju zadovoljavajuću pouzdanost interne konzistencije. Za mjeru negativne obiteljske klime ova vrijednost iznosi 0.56 što ukazuje na nešto slabiju pouzdanost interne konzistencije.

4.2 Povezanost ispitivanih varijabli

Da bi se utvrdila povezanost prediktorskih i kriterijskih varijabli izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije koji su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2. Korelacije između korištenih varijabli

Varijable	Negativna obiteljska klima	Pozitivno raspoloženje	Negativno raspoloženje	Socijalni odnosi s vršnjacima	Socijalni odnosi s članovima obitelji	Školski uspjeh
Pozitivna obiteljska klima	-,488**	,256**	-,106	,162*	,460**	,209**
Negativna obiteljska klima		-,211**	,215**	-,175*	-,394**	-,167*
Pozitivno raspoloženje			-,461**	,371**	,439**	,099
Negativno raspoloženje				-,219**	-,373**	-,059
Socijalni odnosi s vršnjacima					,379**	-,002
Socijalni odnosi s članovima obitelji						,188*

* $p < .05$; ** $p < .01$

Iz Tablice 2. može se vidjeti da je pozitivna obiteljska klima značajno pozitivno povezana s pozitivnim raspoloženjem, socijalnim odnosima s članovima obitelji, školskim uspjehom te umjereno sa socijalnim odnosima s vršnjacima. Negativna je obiteljska klima značajno pozitivno povezana s negativnim raspoloženjem te značajno negativno s pozitivnim raspoloženjem, socijalnim odnosima s članovima obitelji te umjereno negativno sa socijalnim odnosima s vršnjacima i školskim uspjehom. Također postoji značajna negativna povezanost između varijabli pozitivne i negativne obiteljske klime.

Što se tiče korelacija između kriterijskih varijabli, pozitivno je raspoloženje značajno negativno povezano s negativnim raspoloženjem, a značajno pozitivno sa socijalnim odnosima s vršnjacima i socijalnim odnosima s članovima obitelji. Osim toga, negativno raspoloženje značajno je negativno povezano sa socijalnim odnosima s vršnjacima i socijalnim odnosima s članovima obitelji, a postoji i značajna pozitivna povezanost između socijalnih odnosa s vršnjacima i socijalnih odnosa s članovima obitelji kao i umjerena pozitivna povezanost između socijalnih odnosa s članovima obitelji i školskog uspjeha.

4.3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize

Kako bi se ispitaio odnos pozitivne i negativne obiteljske klime s ishodnim varijablama mjerenim u ispitivanju 3 godine kasnije koje uključuje pozitivno raspoloženje, negativno

raspoloženje, socijalne odnose s vršnjacima, socijalne odnose s obitelji i školski uspjeh, korištena je hijerarhijska regresijska analiza. Najprije je u prvi korak analiza uključena pozitivna obiteljska klima, a u drugi korak negativna obiteljska klima. Kako bi se odredilo i koji od tih prediktora ima jaču snagu dodatno je promijenjen redoslijed uvrštavanja varijabli, pa je u prvom koraku analiza uključena najprije negativna obiteljska klima, a u drugom koraku pozitivna. Rezultati navedene analize nalaze se u Tablici 3.

Tablica 3. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza s pozitivnim i negativnim raspoloženjima, socijalnim odnosima s vršnjacima i s članovima obitelji te sa školskim uspjehom kao kriterijskim varijablama

PREDIKTORI	KRITERIJI (s β koeficijentima u stupcima)				
	Pozitivno raspoloženje	Negativno raspoloženje	Socijalni odnosi s vršnjacima	Socijalni odnosi s članovima obitelji	Školski uspjeh
1.korak					
Pozitivna obiteljska klima	.26***	-.11	.16*	.46***	.21**
R²	.07***	.01	.03*	.21***	.04**
2.korak					
Pozitivna obiteljska klima	.20*	.00	.10	.35***	.17*
Negativna obiteljska klima	-.11	.21*	-.13	-.22**	-.09
R²	.08***	.05*	.04*	.25***	.05*
ΔR	.01	.04*	.01	.04**	.01
1.korak					
Negativna obiteljska klima	-.21**	.22**	-.18*	-.39***	-.17*
R²	.04**	.05**	.03*	.16***	.03*
2.korak					
Negativna obiteljska klima	-.11	.21*	-.13	-.22**	-.09
Pozitivna obiteljska klima	.20*	.00	.10	.35***	.17*
R²	.08***	.05*	.04*	.25***	.05*
ΔR	.03*	.00	.01	.09***	.03*

*p < .05**p < .01*** p < .001

Kao što je vidljivo iz Tablice 3. rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju da je pozitivna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor pozitivnog raspoloženja te objašnjava 7% varijance kriterija. Povrh toga negativna obiteljska klima značajno ne doprinosi objašnjenju varijance kriterija no zajedno s pozitivnom obiteljskom klimom

objašnjava 8% varijance. Kada je pak negativna obiteljska klima uključena u prvom koraku, ona je značajan negativan prediktor pozitivnog raspoloženja te objašnjava 4% varijance kriterija, dok povrh toga pozitivna obiteljska klima objašnjava značajnih 3% varijance kriterija.

Rezultati prikazani u Tablici 3. također pokazuju da pozitivna obiteljska klima nije značajan prediktor negativnog raspoloženja adolescenata, dok je negativna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor i objašnjava 5% varijance negativnog raspoloženja.

Iz Tablice 3. vidljivo je da je pozitivna obiteljska klima značajan prediktor socijalnih odnosa s vršnjacima i objašnjava 3% varijance kriterija. Povrh toga negativna obiteljska klima nije značajan prediktor varijance kriterija no zajedno s pozitivnom obiteljskom klimom objašnjava 4% varijance. Negativna obiteljska klima u prvom koraku značajan je negativan prediktor socijalnih odnosa s vršnjacima te objašnjava 3% varijance kriterija. Povrh toga pozitivna obiteljska klima značajno ne doprinosi objašnjenju varijance kriterija no zajedno s pozitivnom obiteljskom klimom objašnjava 4% varijance.

Pozitivna obiteljska klima pozitivan je prediktor socijalnih odnosa s članovima obitelji i objašnjava 21% varijance kriterija. Povrh toga negativna obiteljska klima značajan je negativan prediktor socijalnih odnosa s članovima obitelji te objašnjava 4% varijance kriterija. Zajedno pozitivna i negativna obiteljska klima objašnjavaju 25% varijance kriterija. Kada se obrne redosljed uključivanja prediktorskih varijabli, negativna obiteljska klima u prvom koraku značajan je negativan prediktor socijalnih odnosa s članovima obitelji te objašnjava 16% varijance kriterija. Povrh toga pozitivna obiteljska klima značajan je pozitivan prediktor socijalnih odnosa s članovima obitelji te objašnjava dodatnih 9% varijance.

Iz Tablice 3. također je vidljivo da je pozitivna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor školskog uspjeha adolescenta te objašnjava 4% varijance kriterija. Povrh toga negativna obiteljska klima značajno ne pridonosi objašnjenju varijance kriterija. Kada se u prvi korak najprije uključi negativna obiteljska klima ona je značajan negativan prediktor školskog uspjeha i objašnjava 3% varijance kriterija. Kada se dodatno uključi pozitivna obiteljska klima, negativna klima više nije značajan prediktor, dok je pozitivna značajan

pozitivan prediktor i objašnjava 3% varijance kriterija. Pozitivna i negativna obiteljska klima zajedno objašnjavaju 5% varijance školskog uspjeha adolescenata.

Iz ovih je podataka vidljivo da su i pozitivna i negativna obiteljska klima značajni prediktori pozitivnih raspoloženja, socijalnih odnosa s vršnjacima, socijalnih odnosa s članovima obitelji te školskog uspjeha. Pri tome pozitivna obiteljska klima ima jaču snagu kod predviđanja pozitivnih raspoloženja, socijalnih odnosa s članovima obitelji i školskog uspjeha u odnosu na negativnu obiteljsku klimu. Kod predviđanja negativnih raspoloženja značajan prediktor je jedinonegativna obiteljska klima.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima te školskim postignućem adolescenata, a povrhu toga nastojalo se ispitati kakva je prediktivna snaga obiteljske klime za predviđanje raspoloženja, socijalnih odnosa i školskog postignuća adolescenata.

5.1 Obiteljska klima i raspoloženja adolescenata

Na temelju dosadašnjih nalaza pretpostavljeno je da će postojati pozitivna povezanost obiteljske klime i raspoloženja adolescenata, tj. da će raspoloženja adolescenata biti pozitivnija u obiteljima s pozitivnijom obiteljskom klimom što je i potvrđeno rezultatima ovog istraživanja. Osim toga pretpostavljeno je da će obiteljska klima biti značajan pozitivan prediktor pozitivnih raspoloženja adolescenata, odnosno da će pozitivna klima predviđati pozitivna raspoloženja, dok će negativna obiteljska klima predviđati negativna raspoloženja adolescenata. Iz dobivenih je rezultata vidljivo da je pozitivna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor pozitivnih raspoloženja, dok je negativna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor negativnih raspoloženja i značajan negativan prediktor pozitivnih raspoloženja adolescenata. Pri tome je snaga pozitivne obiteljske klime jača u predviđanju pozitivnih raspoloženja u odnosu na snagu negativne obiteljske klime u predviđanju istih.

Istraživanja koja su se bavila dimenzijama obiteljske klime pokazuju da karakteristike pozitivne obiteljske klime kao što su kohezivnost obitelji, niža količina interpersonalnog konflikta, dovode do manje količine negativnih odnosno depresivnih raspoloženja te do javljanja veće količine pozitivnih raspoloženja kod adolescenata (Cummings i Epstein, 1994; Donnelly, 1999; Feldman, Rubenstein i Rubin, 1988; Greenberger i Chen, 1996; Rubin i sur., 1992). Razlog ovakve povezanosti leži u činjenici da se roditeljska potpora, iskazana kroz neke od ovih dimenzija i prisutna kod obitelji s pozitivnom obiteljskom klimom, od strane adolescenata percipira kao podupiranje njihove neovisnosti i autonomije koje su adolescentima vrlo važne, što na posljetku dovodi do pozitivnijeg raspoloženja. Karakteristike negativne obiteljske klime, koje uključuju visoku količinu konflikta unutar obitelji te visoku količinu kontrole, dovode do veće količine negativnih raspoloženja (Chorpita i sur., 1998; Rapee, 2012; Sigfusdottir, Farkas i Silver, 2004; Timmons

i Margolin, 2015). Naime psihička kontrola, prisutna u obiteljima s negativnom obiteljskom klimom, uključuje intruzivna i manipulativna ponašanja roditelja u svrhu kontroliranja psihološkog iskustva adolescenata što dovodi do sniženog raspoloženja pa čak i do težih problema kod adolescenata kao što su anksioznost ili depresija (Ballash, Pamble, Usui, Buckley i Woodruff- Borden., 2006).

Adolescencija je razdoblje u kojem se kod mladih javlja potreba za autonomijom i manjom količinom roditeljske kontrole. Koristeći navedene taktike roditelji adolescentima onemogućavaju zadovoljenje te potrebe, a istovremeno i stvaraju osjećaj krivnje kod svoje djece. Pružanjem potpore i kvalitetnom komunikacijom između roditelja i djeteta, djetetu se daje do znanja da su njegova neovisnost i autonomija prihvaćeni. Na temelju ovih saznanja kao jedna od praktičnih implikacija može se istaknuti važnost rada na obiteljskoj klimi kroz obiteljska savjetovanja i poticanje boljeg razumijevanja djetetovih potreba te korištenja produktivnijih ponašanja unutar obitelji i u odgoju djeteta. Time bi se potencijalno utjecalo na manju količinu negativnih raspoloženja među kojima su i depresivna ili teža stanja poput anksioznosti ili depresije kod adolescenata.

5.2 Obiteljska klima i socijalni odnosi adolescenata

Iz do sada provedenih istraživanja pretpostavljeno je i da će postojati pozitivna povezanost između obiteljske klime i socijalnih odnosa adolescenata te da će socijalni odnosi biti kvalitetniji ako je klima u obitelji adolescenata pozitivnija. Takvi su rezultati i dobiveni u ovom istraživanju. Pozitivna obiteljska klima pozitivno je povezana s kvalitetnijim socijalnim odnosima adolescenata, dok je negativna obiteljska klima pozitivno povezana s njihovim lošijim socijalnim odnosima. Osim toga iz ranije dobivenih nalaza može se pretpostaviti da je obiteljska klima značajan pozitivan prediktor socijalnih odnosa s obitelji i vršnjacima. Ovo je istraživanje potvrdilo pretpostavljenu hipotezu i pokazalo da je pozitivna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor socijalnih odnosa s vršnjacima te socijalnih odnosa s članovima obitelji. Negativna je obiteljska klima pak značajan je negativan prediktor socijalnih odnosa s vršnjacima te socijalnih odnosa s članovima obitelji. Snaga predviđanja socijalnih odnosa s vršnjacima i članovima obitelji jača je za pozitivnu obiteljsku klimu u odnosu na negativnu obiteljsku klimu.

Istraživanja koja su se bavila povezanošću komponenti pozitivne obiteljske klime, kao što su kohezivnost i podrška koju roditelji pružaju adolescentima pokazuju značajan utjecaj ove vrste obiteljske klime na socijalne odnose adolescenata. Naime, komponente pozitivne obiteljske klime jačaju brojne kompetencije adolescenata, među kojima su i socijalne kompetencije što olakšava sklapanje, ali i održavanje odnosa s vršnjacima (Amato, 1989; Bornstein i Bornstein, 2007; Chen, Dong i Zhou, 1997). Osim toga adolescenti iz obitelji s pozitivnom klimom internaliziraju standarde svojih roditelja što se očitava u socijalnim odnosima koji su kvalitetniji i odgovorniji u odnosu na djecu koja ne usvajaju takve standarde (Mountus, 2002). Karakteristike negativne obiteljske klime, odnosno niska razina kohezivnosti obitelji i visoka razina konflikta, kako između roditelja, tako i na relaciji roditelj-dijete dovodi do niže kvalitete socijalnih odnosa s vršnjacima. Naime, negativna obiteljska klima odnosno kvaliteta okruženja koje adolescent doživljava unutar obitelji odražava se na njegov socijalni, ali i osobni razvoj što utječe i na smanjenu količinu prihvaćanja od strane vršnjaka (Martin, 1990; Mc Keown i sur., 1997; Wentzel i Feldman, 1996).

Obitelj je za dijete prvi izvor iz kojeg se usvajaju načini socijalnih interakcija i komunikacije s drugima. Iz tog razloga obiteljska klima ima vrlo važan utjecaj na socijalne odnose adolescenata. Kvaliteta odnosa i interakcija koju pojedinac doživljava unutar obitelji direktno se očitava ne njegove socijalne odnose s članovima te obitelji, ali također ima utjecaja i na druge socijalne odnose. Obrasci koji se usvajaju unutar obitelji prenose se na druge socijalne odnose u adolescenciji, a očitavaju se u ponašanjima adolescenata koja posljedično utječu na njihovo prihvaćanje od strane vršnjaka.

5.3 Obiteljska klima i školski uspjeh adolescenata

Na temelju rezultata do sada provedenih istraživanja pretpostavljeno je da će postojati povezanost između obiteljske klime i školskog uspjeha, odnosno da će školski uspjeh adolescenata biti viši u obiteljima s pozitivnijom obiteljskom klimom. Takva pretpostavka je i potvrđena ovim istraživanjem gdje je dobivena značajna pozitivna povezanost pozitivne obiteljske klime i školskog uspjeha te značajna negativna povezanost između negativne obiteljske klime i školskog uspjeha. Osim toga pretpostavljeno je da će obiteljska klima biti značajan pozitivan prediktor školskog uspjeha kod adolescenata. Ta je

pretpostavka također potvrđena ovim istraživanjem u kojem je pokazano da je pozitivna obiteljska klima značajan pozitivan prediktor školskog uspjeha adolescenata. Negativna je obiteljska klima značajan negativan prediktor školskog uspjeha koji svoju značajnost gubi uključivanje pozitivne obiteljske klime. Dakle pozitivna obiteljska klima ima veću snagu u predviđanju školskog uspjeha u odnosu na negativnu obiteljsku klimu.

Istraživanja koja su ispitivala komponente pozitivne obiteljske klime poput visoke količine topline i konzistentnog nadgledanja djeteta, pružanja podrške i autonomije te visoke količine kohezivnosti u obitelji ukazuju na njihov utjecaj na postizanje boljeg školskog uspjeha kod djece i adolescenata (Clark, 1983; Coleman, 1987; Cruz-Ramos, Heredia-Escorza i Cannon-Diaz, 2017; Sirin i Rogers-Sirin, 2004; Taylor i Lopez, 2005). Razlog postizanja boljeg školskog uspjeha vjerojatno leži u višoj motivaciji pojedinaca koji potječu iz obitelji s pozitivnom obiteljskom klimom. Djeca iz tih obitelji od roditelja dobivaju pohvale za svoj uspjeh te su poticana na samostalno rješavanje problema i kritičko razmišljanje ili na ulaganje više truda u slučaju lošijeg uspjeha. (Hess i McDevitt, 1984; Parishany i Abdi Zarrin, 2016). S druge strane komponente negativne obiteljske klime poput niže količine kohezivnosti i više roditeljske psihološke kontrole adolescenata dovode do lošijeg školskog uspjeha (Cruz-Ramos, Heredia-Escorza i Cannon-Diaz, 2017; Hess i McDevitt, 1984).

5.4 Doprinosi istraživanja

Rezultati ovog istraživanja u skladu su s ranijim nalazima vezanim uz ovu problematiku te naglašavaju važnost obiteljske klime u uspješnom ispunjavanju zahtjeva koje pred adolescente stavlja život, odnosno u njihovoj adaptaciji koja se očrtava kroz raspoloženja, socijalne odnose i školski uspjeh. Važnost ovih rezultata leži u razumijevanju utjecaja pozitivne obiteljske klime za uspješan razvoj adolescenata. Posebno je važno obratiti pozornost na nepotpune obitelji, odnosno obitelji u kojima su roditelji rastavljeni i kod kojih postoji narušena obiteljska klima ili bar neke njene komponente poput kohezivnosti ili kvalitete komunikacije. Broj takvih obitelji sve je veći pa je bitno osvijestiti roditeljima i okolini djece i adolescenata koji sve faktori utječu na njihov razvoj i uspješnu adaptaciju.

Jedna od razlika ovog istraživanja u usporedbi s istraživanjima pronađenim u literaturi odnosi se na mjeru obiteljske klime. U ovom je istraživanju kao mjera obiteljske klime korišten Bloomov Upitnik obiteljskog funkcioniranja (1985) koji mjeri 15 dimenzija

funkcioniranja obitelji: kohezivnost, stupanj otvorenosti (ekspresije), konfliktne reakcije, socijalnost, idealizaciju, dezangažman, intelektualno-kulturnu, aktivno-rekreacijsku, i moralno-religijsku orijentaciju, organizaciju, stupanj kontrole, te prisutnost demokratskog, laissez-faire i autoritarnog stila, te eksternalnog lokusa kontrole među članovima obitelji. Također, nakon provjere metrijskih karakteristika skala od njih 15 zadržano 13, pri čemu su dimenzija laissez-faire obiteljskog stila, te aktivno-rekreacijske orijentacije isključene. Analizom preostalih faktora utvrđeno je da se upitnik sastoji od dva faktora: pozitivne i negativne obiteljske klime (Krapić, 2005). Istraživanja koja su korištena za usporedbu dobivenih rezultata nisu bila usmjerena na pozitivnu i negativnu obiteljsku klimu izravno kao što je to slučaj bio u ovom istraživanju. Njihov je fokus bio na neke od komponenti obiteljske klime poput kohezivnosti, konflikta i sl. Iz tog je razloga izravna usporedba rezultata dobivenih prijašnjim istraživanjima i rezultata iz ovog istraživanja nije bila moguća.

Doprinos ovog istraživanja jest longitudinalni nacrt koji pokazuje veliku snagu efekata. Njime je moguće izbjeći jednodimenzionalnost rezultata koji su dobiveni u samo jednom krugu istraživanja. Također, važna prednost ovog istraživanja je i istovremeno obuhvaćanje nekolicine ishoda koji u ranije provedenim istraživanjima nisu zajedno istraživani.

Osim toga kao prednost valja navesti i korištenje hijerarhijske regresijske analize u obradi rezultata kojim se ispituje snaga pozitivne i negativne obiteljske klime u predviđanju adaptacijskih ishoda. Na temelju toga moguće je zaključiti koji od ovih prediktora ima jaču snagu za svaki pojedini kriterij. Na taj se način može zaključiti da je, kao što je navedeno ranije, snaga pozitivne obiteljske klime veća za predikciju pozitivnih raspoloženja u odnosu na prediktivnu snagu negativne obiteljske klime za isti kriterij. Dakle, iako oba prediktora imaju značajnu snagu predikcije, ovom vrstom analize može se zaključiti koji je od njih snažniji što dovodi do boljeg razumijevanja specifičnih ponašanja i strategija za dolazak do željenog ishoda kao što su primjerice pozitivna raspoloženja kod adolescenata.

5.5 Ograničenja i buduća istraživanja

Potencijalni nedostatak ovog istraživanja je malen uzorak ispitanika te malen broj škola u kojima je istraživanje provedeno. Osim toga važno je napomenuti da je u uzorku prisutan nejednak broj ispitanika s obzirom na spol. Nadalje, u istraživanju je prisutno opadanje broja ispitanika između dviju vremenskih točaka u kojima su se prikupljali podaci što je utjecalo na znatnu promjenu konačnog uzorka s obzirom na spol. Također, u prvoj i drugoj točki mjerenja korištene su različite mjere, odnosno, u prvoj je točki korišten Upitnik obiteljskog funkcioniranja, dok su u drugoj točki mjerenja korištene Skala raspoloženja, Upitnik socijalnih odnosa te mjere školskog postignuća. U slučaju korištenja svih mjera u obje vremenske točke, moguće bi bilo ispitivati promjene koje su se dogodile s vremenom te način na koji je promjene imaju utjecaja na promjene u drugim mjerama. Npr. u drugoj točki mjerenja nije korišten Upitnik obiteljskog funkcioniranja koji mjeri klimu u obitelji. S obzirom na to da se radi o istraživanju koje je trajalo 3 godine moguće je da bi rezultat u drugoj točki bio drugačiji s obzirom na rezultat u prvoj zbog mogućih promjena u obitelji. Budući da se ispituje utjecaj obiteljske klime na adaptacijske ishode, mjerenje obiteljske klime u drugoj točki mjerenja dovelo bi do boljeg razumijevanja potencijalnih promjena na drugim mjerama. Osim toga u drugoj točki mjerenja određen dio uzorka više ne pohađa osnovnu nego srednju školu, što dovodi do promjene okoline i moguće promjene u socijalnim odnosima s vršnjacima. Kao što literatura pokazuje (Bernstein, Penner, Clarke-Stewart i Roy, 2006) adolescencija je vrlo dinamično razdoblje i velike promjene u psihosocijalnom funkcioniranju se mogu dogoditi u relativno kratkom vremenu. Još jedan potencijalni nedostatak ovog istraživanja jesu podaci starijeg datuma (1998. i 2001. godina) koji se mogu razlikovati od podataka koji bi bili prikupljeni u današnje vrijeme. Ipak, zbog prednosti ove baze podataka, odnosno velikog uzorka i longitudinalnog nacrt, ona je ipak korištena.

Buduća istraživanja u ovom području trebala bi u obzir uzeti spolne razlike, što se može riješiti prikupljenjem većeg broja ispitanika. Postoje istraživanja koja promjene u određenim dimenzijama obiteljske klime povezuju s promjenama u adaptacijskim ishodima kod oba spola (Cumsille i Epstein, 1994; Feldman i sur., 1988), dok druga navode postojanje spolnih razlika (Rubin i sur., 1992).

6. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje bavilo se odnosom obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i školskim uspjehom adolescenata. Ispitivana je povezanost obiteljske klime s navedenim adaptacijskim ishodima te njena prediktivna snaga za svaki od navedenih adaptacijskih ishoda. Istraživanjem su potvrđene pretpostavke povezanosti obiteljske klime s raspoloženjima, socijalnim odnosima i akademskim uspjehom adolescenata. Osim toga potvrđeno je postojanje značajne prediktivne snage obiteljske klime za predviđanje raspoloženja adolescenata. Taj rezultat govori da pozitivnija obiteljska klima dovodi do pozitivnijih raspoloženja adolescenata, dok negativnija obiteljska klima dovodi do smanjene količine pozitivnih te veće količine negativnih raspoloženja. Potvrđena je značajnost prediktivne snage obiteljske klime za predviđanje socijalnih odnosa s vršnjacima. Pozitivna obiteljska klima pozitivan je prediktor boljih odnosa, dok je negativna obiteljska klima pozitivan prediktor lošije kvalitete odnosa s vršnjacima. Osim toga potvrđeno je i da je obiteljska klima značajan prediktor socijalnih odnosa s članovima obitelji. Pozitivna obiteljska klima značajno predviđa bolje odnose s članovima obitelji, dok negativna predviđa lošiju kvalitetu odnosa. Ovi rezultati navode da će socijalni odnosi s vršnjacima i članovima obitelji biti bolji kod adolescenata iz obitelji s pozitivnijom obiteljskom klimom, dok će kod adolescenata iz obitelji s negativnom obiteljskom klimom biti lošiji. Jači je utjecaj pozitivne obiteljske klime na kvalitetnije odnose od utjecaja negativne na lošiju kvalitetu odnosa. Na posljetku, potvrđena je pretpostavka o mogućnosti obiteljske klime da predviđa školski uspjeh adolescenata. Pozitivna obiteljska klima naime, dovodi do boljeg akademskog uspjeha kod adolescenata.

7. LITERATURA

- Ackerman, R. A., Kashy, D. A., Donnellan, M. B. i Conger, R. D. (2011). Positive engagement behavior in observed family interactions: A social relations perspective. *Journal of Family Psychology*, 25, 719–730.
- Amato, P. R. (1989). Family processes and the competence of adolescents and primary school children. *Journal of Youth and Adolescence*, 18(1), 39-53.
- Andrić, V. i Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Austrian, S. G. (2002). *Developmental Theories Through the Life Cycle*. New York: Columbia University Press
- Ballash, N. G., Pemble, M. K., Usui, W. M., Buckley, A. F. I Woodruff-Borden, J. (2006). Family functioning, perceived control, and anxiety: A mediational model. *Journal of Anxiety Disorders*, 20, 486-497.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. i Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120-1136.
- Barber, B. K., Stolz, H.E. i Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4), 1-137.
- Berk, L.E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Zagreb: Naklada slap.
- Bernstein, D.A., Penner, I.A., Clarke-Stewart, A. i Roy, E.J. (2006). *Psychology (7th ed)*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Bloom, B. L. (1985). A factor analysis of self-report measures of family functioning. *Family Process*, 24, 225-239.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, B. (1990). Peer groups. U: S. Feldman i G. Elliot (Ur.), *At the threshold: The developing adolescent* (str. 171-196). Cambridge: Harvard University Press.
- Chen, X., Dong, Q. i Zhou, H. (1997). Authoritative and authoritarian parenting practices and social and school performance in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development*, 21 (4), 855-873.

- Clark, R. (1983). *Family life and school achievement: Why poor black children succeed or fail*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cochran, M. M. i Brassard, J. A. (1979). Child development and personal social networks. *Child Development, 50*, 601-616.
- Cole, P. M., Martin, S. E. i Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific Construct: methodological challenges and directions for child development research. *Child Development, 75* (2), 317-333.
- Coleman, J. (1987). Families and schools. *Educational Researcher, 16*, 32-38.
- Coleman, P. K. (2003). Perceptions of Parent-child attachment, social self-efficacy, and peer relationships in middle childhood. *Infant and Child Development, 12*, 351-368.
- Colins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence, 13*, 1-24.
- Collins, W. A. i Laursen, B. (2009). Parent-adolescent relationships and influence. U R. Lerner i L. Steinberg (ur.), *Handbook of adolescent psychology* (str.1-42). New York: John Wiley.
- Collins, W. A. i Steinberg, L. (2006). Adolescent development in interpersonal context. U W. Damon i R. Lerner i N. Eisenberg (ur.), *The handbook of child psychology: Vol.3. Social, emotional and personality development* (str. 1003–1067). New York: Wiley.
- Compas, B. E., Ey, S., i Grant, K, . E. (1993). Taxonomy, assessment, and diagnosis of depression during adolescence. *Psychological Bulletin, 114*(2), 323-344.
- Costello, D. M., Swendsen, J., Rose, J.S. i Dierker, L. C. (2008). Risk and protective factors associated with trajectories of depressed mood from adolescence to early adulthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 76*(2), 173-183.
- Cox, M. J., Wang, F., i Gustafsson, H. C. (2011). Family organization and adolescent development. U: B.B. Brown i M.J. Prinstein (ur.) *Encyclopedia of Adolescence* (Vol. 2) (str.75-83). London: Elsevier.
- Cruz-Ramos, A. M., Heredia-Escorza, Y. i Cannon-Diaz, B. Y. (2017). Academic performance and family cohesion in a private junior high school in the U.S. – Mexico border. *World Journal of Education, 7* (5), 31-38.
- Cumsille, P. E., i Epstein, N. (1994). Family cohesion, family adaptability, social support, and adolescent depressive symptoms in outpatient clinic families. *Journal of Family Psychology, 8*(2), 202-214.
- Donnelly, M. (1999) Factors Associated with Depressed Mood Among Adolescents in Northern Ireland. *Journal of Community i Applied Social Psychology, 9*, 47-59.

- Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F. i Fraleigh, M. J. (1987). The relation of parenting style to adolescents school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.
- Dryfoos, J. G. (1990). *Adolescents at risk: Prevalence and prevention*. New York: Oxford University Press.
- Đorđević, D. (1978). *Razvojni psihologija*. Čačak: Litopapir.
- Feldman, S. S., Rubenstein, J. I. i Rubin, C. (1988). Depressive affect and restraint in early adolescents: Relationships with family structure, family process and friendship support. *Journal of Early Adolescence*, 8, 279-296.
- Fuligni, A. J. (1988). Authority, autonomy and parent –adolescent conflict and cohesion: A study of adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 34 (4), 782-792.
- Ge, X., Natsuaki, M., i Conger, R. (2006). Trajectories of depressive symptoms and stressful life events among male and female adolescents in divorced and nondivorced families. *Development and Psychopathology*, 18, 253-273.
- Gifford-Smith, M. E. i Brownell, C. A. (2003). Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks. *Journal of School Psychology*, 41(4), 235-284.
- Glick, G. C., Rose, A. J., Swenson, L. P. i Waller, E. M. (2013). Associations of mothers' friendship quality with adolescents' friendship quality and emotional adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 23 (4), 730-743.
- Greenberger, E. I Chen, C. (1996). Percived family relationships and depressed mood in early and late adolescence: A comparioson of European and Asian Americans. *Developmental Psychology*, 32(4), 707-7016.
- Hadiwijaya, H., Klimstra, T., Vermunt, J., Branje, S. i Meeus, W. (2017). On the development of harmony, turbulence, and independence in parent-adolescent relationships: A five-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, 46, 1772-1788.
- Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hess, R. D. i McDevitt, T. M. (1984). Some cognitive consequences of maternal intervention techniques: A longitudinal study. *Child Development*, 55, 201-2030.
- Heyns, B. (1982). *Summer learning and the effects of schooling*. New York: Academic Press.

- Hill, N. E. i Craft S. A. (2003). Parent-school involvement and school performance: Mediated pathways among socioeconomically comparable African American and Euro-American families. *Journal of Educational Psychology*, 96, 74–83.
- Kapur, S. (2015). Adolescence: The stage of transition. *Horizons of Holistic Education*, 2, 233-250.
- Kerr, M. i Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescents adjustment: Further evidence for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366–380.
- Kerr, M., Stattin, H. i Burk, W. J. (2010). A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 20 (1), 39-64.
- Kim, J., Riser, D. i Deater-Deckard, K. (2011). Emotional development. U: B.B. Brown i M.J. Prinstein (ur.) *Encyclopedia of Adolescence* (Vol. 1) (str.135-141). London: Elsevier.
- Kouneski, E. F. (2000). The family circumplex model, FACES II and –faces iii. Overview of research and applications. Preuzeto 14. Ožujka, 2019, sa izvora: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.195.3412&rep=rep1&type=pdf>
- Krapić, N. (2005). *Suočavanje sa stresom kod adolescenata i njegova povezanost s adaptacijskim ishodom*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani.
- Laak, J. J. F. i Heymans, P. G. (1994). *Developmental tasks: Towards a cultural analysis of human development*. Boston: Kluwer Academic Publishers
- Ladd, G. W. i Pettit, G. S. (2002). Parenting and the development of children's peer relationship. U: M. Bornstein (Ur.), *Handbook of parenting*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Laible, D. (2004). Mother-child discourse in two contexts: Links with child temperament, attachment security, and socioemotional competence. *Developmental Psychology*, 40 (6), 979-992.
- Laible, D. (2007). Attachment with parents and peers in late adolescence: Links with emotional competence and social behavior. *Personality and Individual Differences*, 43, 1185-1197.
- Lucas-Thompson, R. i Clarke- Stewart, A. (2007). Forecasting friendship: How marital quality, maternal mood, and attachment security are linked to children's peer relationships. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 499-514.
- Martin, B. (1990). The transmission of relationship difficulties from one generation to the next. *Journal of Youth and Adolescence*, 19, 181–199.

- McKeown, R. E., Garrison, C. Z., Jackson, K. L., Cuffe, S. P., Addy, C. L. i Waller, J. L. (1997). Family structure and cohesion, and depressive symptoms in adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7, 267-282.
- Mednick, B. R., Baker, R. L., Hocevar, D. i Reznick, C. (1990). Long-term effects of divorce on adolescent academic achievement. *Journal of Divorce and Remarriage*, 13 (4), 69-88.
- Moos, R. H. (1974). *The social climate scales: an overview*. Palo Alto, Calif: Consulting Psychologists Press.
- Mounts, N. S. (2002). Parental management of adolescent peer relationships in context: The role of parenting style. *Journal of Family Psychology*, 16 (1), 58-69.
- Parishany, N. Abdi Zarin, S. (2016). The role of self-efficacy, emotional intelligence and parenting styles in anticipating academic achievement motivation af high school females. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 17, 70-90.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski riječnik*. Zagreb: Naklada Slap.
- Plunkett, S. W., Henry, C. S., Robinson, L. C., Behnke, A. i Falcon III, P. C. (2007). Adolescent perceptions of parental behaviors, adolescent self-esteem, and adolescent depressed mood. *Journal of Child and Family Studies*, 16 (6), 760-772.
- Potter, D. (2010). Psychosocial well-being and the relationship between divorce and children's academic achievement. *Journal of Marriage and Family*, 27 (4), 933-946.
- Rapee, R. M. (2012). Family factors in the development and management of anxiety disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15, 69-80.
- Rezaei- Dehaghani, A., Keshvari, M. i Paki, S. (2018). The relationship between family functioning and academic achievement in female high school students of Isfahan, Iran, in 2013-2014. *Iran Journal of Nursing and Midwifery Research*, 23 (3), 183-187.
- Romano, L. J., Hubbard, J. A., McAuliffe, M. D. i Morrow, M. T. (2009). Connections between parents' friendships and children's peer relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26 (2-3), 315-325.
- Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola (mala enciklopedija odgoja)*. Rijeka: Žagar.
- Rubin, C., Rubenstein, J. I., Stechler, G, Heeren, T, Halton, A, Housman, D i Kasten, L. (1992). Depressive affect in „normal“ adolescents: Relationship to life stress, family and friends. *American Journal of Orthopsychiatry*, 62 (3), 430-441.
- Sanders, M. R. i Turner, K. M. T. (2018). The importance of parenting in influencing the lives of children. U: M.R. Sanders i A. Morawska (ur.) *Handbook of Parenting and Child Development Across the Lifespan* (str. 3-26). New York: Springer.

- Sigfusdottir, I. D., Farkas, G. i Silver, E. (2004). The role of depressed mood and anger in the relationship between family conflict and delinquent behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(6), 509-522.
- Simpkins, S. D. i Parke, R. D. (2001). The relations between parental friendships and children's friendships: Self-report and observational analysis. *Child Development*, 72 (2), 569-582.
- Sirin, S. R. i Rogers- Sirin, L. (2004). Exploring school engagement of middle-class African American adlescents. *Youth and Society*, 35, 323-340.
- Steinberg, L. D. (1999). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Steinberg, L., Elmen, J. D. i Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, 60, 1424-1436.
- Taylor, L. C., Clayton, J. D. i Rowley, S. J. (2004). Academic socialization: Understanding parental influences on children's school-related development in the early years. *Review of General Psychology*, 8 (3), 163-178.
- Taylor, R. D. i Lopez, E. I. (2005). Family managment prectice, school achievement and problem behavior in African American adolescents. Atlanta: Madiating processes. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 39-49.
- Timmons, A. C. i Margolin, G. (2015). Family conflict, mood, and adolescents' daly school problems: Moderating roles of internalizing and externalizing symptoms. *Child Development*, 86 (1), 241-258.
- Wentzel, K. R. i Feldman, S. S. (1996). Relations of cohesion and power in family dyads to social and emotional adjustment during early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 225-244.
- Wood, J. J., Emmerson, N. A. i Cowan, P. A. (2004). Is early attachment security carried forward into relationships with preschool peers? *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 245-253.